

Konstrukcjonalizacja i zmiana konstrukcji. Peryfrastyczna strona bierna w języku duńskim i szwedzkim w ujęciu diachronicznym.

Streszczenie popularno-naukowe

Celem projektu jest zbadanie kształtowania się wykładników strony biernej w języku duńskim i szwedzkim w latach 1300-1750.

Strona bierna pozwala opisać dane działanie z punktu widzenia bytu będącego przedmiotem tego działania, czasem z pominięciem informacji o wykonawcy, np. *Wniosek został złożony w czerwcowej edycji konkursu OPUS* (nie wiemy przez kogo). W językach świata znaleźć można szereg konstrukcji pomijających wykonawcę czynności. W językach skandynawskich, duńskim i szwedzkim, występują dwie uznane za stronę bierną: morfologiczna, tworzona poprzez dołączenie cząstki *-s* do czasownika, np. *Ansökan lämnades in* oraz peryfrastyczna, tworzona poprzez połączenie czasownika pomocniczego *bli* ‘zostać’ z imiesłowem biernym, np. *Ansökan blev inlämnad* (oba zdania można przełożyć na polski jako ‘Wniosek został złożony’). W języku staroduńskim i starszwedzkim (1250-1550) strona bierna wyrażana była przede wszystkim peryfrastycznie, przez połączenie czasownika pomocniczego *vara* ‘być’ lub *varda* ‘stać się’ i imiesłowu (np. *złożony*). W tym czasie w obu językach pojawiły się liczne zapożyczenia z języka dolnoniemieckiego, m.in. czasownik *bliven* ‘pozostać’. Z biegiem czasu czasownik ten rozszerzył swoje znaczenie i zakres użycia i wyparł czasownik *varda*, przejmując jego rolę w tworzeniu strony biernej. Proces ten nie został jak dotąd dobrze zbadany. Nie wiemy, czy czasownik *bliven* mógł zostać pożyczony już w znaczeniu ‘stać się’ (w języku niemieckim dzisiaj nie ma on takiego znaczenia), czy też jego znaczenie zmieniło się dopiero w duńskim i szwedzkim. Nie wiemy też, dlaczego doszło do wymiany *varda* na *bli* w tej konstrukcji ani czy obie strony bierne, morfologiczna i peryfrastyczna, pozostawały w konkurencji czy też były używane w innym zakresie.

Opis badań. Celem niniejszego projektu jest prześledzenie zmiany w oparciu o obszerny korpus tekstów duńskich, szwedzkich i dolnoniemieckich z lat 1300-1750. Podstawą teoretyczną jest gramatyka konstrukcji, teoria zgodnie z którą zmiana językowa dokonuje się w obrębie całych konstrukcji, mniejszych lub większych połączeń elementów językowych. Przeprowadzone badania polegać będą na opracowaniu korpusu, sporządzeniu listy konstrukcji, w których występują czasowniki *bli* i *varda*, opisanii ich szczegółowo dla każdego języka i epoki, a następnie przeanalizowaniu ich cech charakterystycznych. W badaniu wykorzystane zostaną również narzędzia statystyczne pozwalające zidentyfikować typy konstrukcji o wyższej lub niższej frekwencji w kolejnych epokach.

Spodziewane wyniki to szczegółowy opis kolejnych etapów zamiany czasownika *varda* na *bli* z uwzględnieniem poszczególnych typów konstrukcji i ich cech charakterystycznych, wraz z czynnikami wpływającymi na ich ewolucję. Wyniki te mogą przyczynić się do lepszego zrozumienia istoty kategorii strony, a także jej rozwoju w historii języka, nie tylko w odniesieniu do języków skandynawskich.